

JUBILEA

LIBOR PAVERA

PROFESOR JIŘÍ FIALA SEDMDESÁTILETÝ

V roce 2004 oslavil životní jubileum profesor teorie a dějin české literatury Jiří Fiala. K uctění významného literárního vědce, historika i popularizátora vědeckých poznatků připravili jubilantovi přátelé sborník prací, jenž obsahuje rovněž badatelovu obsažnou bibliografii.¹

Olomoucká literárněvědná bohemistika měla v poválečné době ve svých řadách vždy významní osobnosti – řádné profesory, kteří nejen profilovali pracoviště, své spolupracovníky, kolegy a vědecký dorost, ale pronikavou silou své metody ovlivňovali okolí a výsledky své badatelské práce přímo vyzařovali prostřednictvím přednášek, studií a monografií, kam až stačil dosáhnout jejich akční rádius. Po Oldřichu Králíkovi s jeho metodou literárněvědné stratigrafie a nápaditými výsledky výzkumu sahajících od svatovojtěšských legend po sporné otázky bezručovské nebo čapkovské a po Eduardu Petru s pronikavou metodou vyhledávání interpretačního jádra a neotřelými závěry paleobohemistickými se od devadesátých let 20. století stali výraznými představiteli olomouckých literárněvědných bohemistických studií Marie Sobotková a Jiří Fiala. Oba si dobře pamatují metody práce jak Oldřicha Králíka, tak Eduarda Petru, dá se dokonce říci, že patří k jejich přímým posluchačům, „žákům“, což nutně nemusí znamenat, že zároveň k nositelům a propagátorům metod

¹ Srov. PAVERA, Libor – POSPÍŠIL, Ivo – SOBOTKOVÁ, Marie (eds.): *Literární vědec, historik, folklorista: sborník k 70. narozeninám Jiřího Fialy*. Praha: Verbum, 2014. 167 s.

obou svých „mistrů“; otázky návazností a kontinuity bývají vždy složitější a nelze je přejít jedinou větou.²

Zatímco Marie Sobotková po pracích kontrastivních (z oblasti česko-polského vztahování, zejména ve starších dobách) přesunula těžiško své badatelské práce do oblasti literárněvědné polonistiky a glottodaktiky, Jiří Fiala zůstal věrný studiu folkloru a odkazu české literatury 18. a zejména 19. století. Svůj akční rádius však po celou dobu vědecké dráhy po krůčcích a kročejích rozšiřoval a nyní platí nejen za znalce dějin celé české literatury a teorie literatury, ale rovněž za výrazného historika starších i novějších českých dějin, nepřehlédnutelného znalce moravského a slezského folkloru a kulturního historika (v širokém pojetí toho souloví) zaměřeného na svoji rodnou Olomouc a její okolí.

Záměrně uvádíme, že Jiří Fiala je po celý svůj osobní a tvůrčí život těsně spjat s Olomoucí. Zde se 3. 4. 1944 narodil do rodiny zahradníka. Rád o sobě říká, že po meči pochází z rodu zahradnického, po přeslici selského. Fialovo zahradnictví mělo sídlo v Neředině, založil jej děd Jiřího – Oskar Fiala v roce 1908, po něm zahradnictví provozoval otec František Fiala, specialista-kaktusář a boxer, svého času mistr Moravy. Ani zahradnictví, ba ani povahu boxera vnuk a syn Jiří po předcích nezdědil: rodinnou živnost postihlo v padesátých letech znárodnění, rozměrný „červený dům“ na adrese Neředínská 3 byl zbořen, neboť musel ustoupit stavbě domu bytového družstva olomouckých architektů.

V padesátých a šedesátých letech minulého století postupně prošel základní školou a odmaturoval (studoval na olomouckém gymnáziu – v dobovém označení na dvanáctileté všeobecně vzdělávací škole v Olomouci-Hejčíně). Rozhodl se pro studium české filologie a dějepisu na zdejší Filozofické fakultě Univerzity Palackého a mezi léty 1962–1967 se při přednáškách a seminářích setkával s mnoha významnými bohemisty (Jiří Daňhelka, Oldřich Králík, Jiří Skalička a Miroslav Komárek) a historiky (Ladislav Hosák a Zdeněk Kristen). Diplomovou práci věnoval korespondenci dvou významných představitelů české avantgardy mezi dvěma válkami – Karla

² Vzhledem k periodizaci české literatury *de facto* na literaturu starší, 19. století a 20. století (zpravidla s celky „literatura meziválečná“ a „literatura poválečná“) se vždy na každý z makrocelků vyhraňuje na fakultě jedna osobnost; generačně pak vznikají dvojice nebo trojice osobností. Není to případ jen olomoucký (uvedená dvojice Králík x Petřů), ale také brněnský (Hrabák vs. Jeřábek, Kopecký vs. Válek nebo Palas) apod. Dějiny literárněvědného bádání však nejsou zpracovány tak detailně, jak má dějiny svého oboru zpracována kupř. česká historie (srov. KUTNAR, František: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví. [Díl] 1 a 2.* 1. vyd. Praha: SPN, 1973 a 1978. 274, [1] s. + 501, [2] s.

Taigeho s Bedřichem Václavkem. Po absolvování vojenské služby začal působit na střední škole v Pardubicích, kde vyučoval celkem po čtyři léta.

V průběhu učitelské profese nicméně neztratil kontakt s olomouckým akademickým světem: na mateřské fakultě mezitím absolvoval postgraduální studium oboru český jazyk a literatura a roku 1974 zde získal akademický titul „doktor filozofie“ (PhDr. – disertační práce s titulem *Jaromír Pícek — typ českého předbřeznového lyrika*, v roce 1989 vyšla knižně). Mezitím, v roce 1972, se na olomouckou *alma mater* vrátil zcela. Kandidátskou dizertační práci *Sociální motivy v českých pololidových veršovaných skladbách* obhájil v roce 1985 vědeckou hodnost „kandidát věd o umění“ (CSc.). O sedm let později, v roce 1992, se na základě souboru studií věnovaných kramářským písním habilitoval pro obor „dějiny české literatury“ (*Studie o kramářských písních*). Pro obor „dějiny české literatury“ byl rovněž jmenován profesorem (v roce 2002).

V pedagogické činnosti se Jiří Fiala soustředil na českou literaturu 19. století, na folkloristiku a textologii, ale značnou pozornost věnoval rovněž praktické ediční technice. Setkával se s nutností řešit celou řadu edičních problémů při vydávání textů ústní slovesnosti, kramářských písní i artistní tvorby 18., 19. i 20. století (B. Němcová, J. Neruda, J. Hašek, K. Čapek aj.). Své praktické dovednosti využívá při seminářích ediční techniky pro studenty české filologie, z nichž mnozí se na olomoucké fakultě připravují pro povolání nakladatelského redaktora nebo editora.

Mnoho nových skutečností v bádání Jiřímu Fialovi přineslo vždy uplatňování metody „ad fontes“. Navíc má smysl najít v materiálu nosný detail, který se může vyjevit pouze při „pečlivém čtení“ textů, a pro jeho vhodné zasazení do širokého kulturněhistorického kontextu. Dokáže přitom pozorně číst texty současné jako ty starší, které objevuje v archivech; pro jejich interpretaci je zapotřebí znát pomocné vědy historické, zejména paleografii. Interesují ho nejen texty *sensu stricto* literární, ale i ty, které uspokojují jeho zvědavost. Sem lze přiřadit záležitosti kriminální nebo detektivní: buď se na takovou tematiku speciálně zaměřuje (dokládají to jeho knihy a studie spjaté s dějinami kriminality), nebo téměř detektivními metodami odkrývá, co se za zdánlivě nepozoruhodným skrývá ve skutečnosti (sem patří jako *pars pro toto* Fialova studie vytěžená pečlivým čtením máchovské literatury – *Máchův Máj nákladem vlastním*, Tvar 1994).

V roce 1994 publikoval populární *Olomoucký pitaval*, v němž čtenářům nabídl poutavě zpracované stinné stránky života předků. Nešlo o publikaci v bibliografii Jiřího Fialy ojedinělou: ve *Zprávách Vlastivědného muzea* v Olomouci z let 2007–2008 se pak ve třech pokračováních studie *Z historie katovského řemesla v Olomouci* soustředil na zločiny, jejich

odhalování a trestání v Olomouci znovu – v širším časovém rozpětí: *I. Olomoučtí kati a katovna, II. Olomoucká popraviště a popravy, III. Popravy v Olomouci za nacistické okupace Československa a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945–1948.*

Významný autorský podíl zanechal Jiří Fiala v několika kolektivních monografiích: v popularizační a město Olomouc propagující knize *33 olomouckých NEJ (Priority, unikáty a kuriozity města Olomouce)* z roku 1996 nebo v reprezentativní publikaci *Jezuitský konvikt – sídlo Uměleckého centra Univerzity Palackého* (2002), připravenou do tisku společně s Leošem Mlčákem, Karlem Žurkem a dalšími odborníky při příležitosti rekonstrukce konviktu pro potřeby univerzity (sem napsal nejrozsáhlejší kapitolu *Dějiny jezuitského konviktu v Olomouci*). Ani v posledně jmenované knize nezapomněl na atraktivní detaily. Na parapetech rekonstruovaných budov konviktu byla nalezena vyrytá jména dávných studentů. Nebyl by to však Jiří Fiala, kdyby nelenil hodiny hledat v univerzitních matrikách, aby hříšníky kdysi poškozující školní majetek mohl odhalit.

Zajímá se rovněž o dějiny oborů, které sám pěstuje, ale specifickou oblast jeho výzkumů představují dějiny olomoucké „alma mater“. V roli vedoucího redaktora se uplatnil při přípravě monografie *Univerzita v Olomouci (1573–2009)*, vydané 2009, v níž zpracoval univerzitní dějiny od založení jezuitské akademie v roce 1573 až do zrušení někdejší c.k. Františkovy univerzity v Olomouci roku 1860 (doplněná monografie vyšla znovu 2013). Řadu knih (jako spoluautor) připravil o dějinách Olomouce (*Olomoucké proměny* zachycují stavební vývoj náměstí, ulic i jednotlivých objektů srovnáním jejich historických a současných fotografií; *Chrámy, kostely, svatyně a kaple v Olomouci* 2008; *Olomouc ve víru válek (od počátků do zrušení olomoucké pevnosti)*; *Dějiny Olomouce*, 2009; třísvazkový spis *Olomoucké baroko*, v letech 2010–2011; *Voda pro Olomouc – Z historie zásobování města Olomouce vodou*, 2010).

S jezuitským řádem, s Olomoucí i univerzitou volně souvisí rovněž tematika spjatá s Josefem Dobrovským, zakladatelem slavistiky, který se měl stát jezuitou, ale jeho přání překazilo rozpuštění řádu (patrně vynucené) papežem Klementem XIV. Dobrovský byl široce rozhleděným filologem, rovněž sběratelem folkloru, nepřekvapí proto, že se dostal i do hledáčku Jiřího Fialy (např. *Bez mravnostní cenzury : Josef Dobrovský a sběr moravského folkloru*, DaS 2003; *Josef Dobrovský a problémy současné slavistiky, spoluredaktor publikace*, 2012).

Jiří Fiala přichystal do tisku rovněž několik významných edic, z nichž je možno jmenovat *Novina z francouzské krajiny – Antologie českých kramářských písní a lidových pamětí o Francouzské revoluci a napo-*

leonských válkách (1989), sborník *Mozart a Olomouc* (1992, společně s J. Krejčovou) nebo *České písně ze slezských válek* (2001).

Zvláštní místo mezi jeho osobními literárními láskami sehrávají Jaroslav Hašek a Karel Poláček: jejich dílo zná Jiří Fiala důvěrně, při pečlivém čtení zjistil, kolik životní moudrosti obsahuje; pasáže z textů obou autorů dokáže po paměti citovat a detailně interpretovat. Svě místo ve Fialově panteonu „nej“ textů si oba autoři našli zcela jistě i proto, že ve svých naracích užívali často anekdotu, exemplum nebo jiný krátký epický humoristický útvar. Jiří Fiala má anekdoty rád: kdo ho zná, ten dobře ví, že Jiří má v zásobě vždy několik anekdot, jimiž dokáže vtipně glosovat nastalou situaci, dokreslit a zživotnit příběh nebo jen navodit dobrou náladu.

Bylo by tedy s podivem, kdyby se humoristickými žánry nezabýval i odborně. V jeho bibliografii najdeme nejen články o českém pijáckém humoru nebo o aforistice, ale i soukromý tisk *Armjanskoje radio otvečat – Radio Jerevan odpovídá* (1995); překlady u nás neznámých židovských anekdot a historek z polských zdrojů přispívá pravidelně do internetového měsíčníku olomoucké židovské obce *Chajejnu (Náš život)*.

Jiří Fiala má nesporný dar pedagogický. K němu se druží rovněž schopnost na vysoké úrovni popularizovat získané poznatky, zvláštěně šťastně se to projevilo při spolupráci s olomouckým studiem Českého rozhlasu. Vychází z podrobné znalosti literatury i folklorních tradic (zejména moravský a slezský folklor), ve vystoupeních sahá nejednou k charakteristice intersémiotických prepisů látek artistních i folklorních do jiných druhů umění, hraničních žánrů.

Úspěšný je nejen u rozhlasových posluchačů, ale i u hodnotitelů odborných: za rozhlasové pásmo *Počátky olomoucké univerzity* získal v soutěži vypsané Svazem tvůrců v roce 1990 3. místo. Hlas Jiřího Fialy je často slyšet z vysílání Českého rozhlasu Olomouc v seriálu *Putování za moravskou písní*, které dosáhlo od roku 2002 do roku 2012 již přes čtyři stovky pokračování (nyní jednotlivé části seriálu bývají reprizovány).

V polovině devadesátých let 20. století Jiří Fiala napsal scénáře ke třem dokumentárním filmům – *Kočáry Jejich Eminencí* (1994), *Olomoucké trojice* (1996) a *Palácová revoluce v Olomouci* (1998), které natočilo televizní studio Kabel plus Olomouc.

Pro Fialovy práce je příznačný kontrastivní způsob práce. Nespokojuje se s jedním vysvětlením, ale je neustálým hledačem pravdy, kterou lze vidět z jiného úhlu. Komparatistika je vlastní metodou ve většině jeho příspěvků, ať jde o kontrastivní studium látek (zejména v pracích o folkloru), o porovnávání druhů umění nebo podob textů (artistních nebo folklorních) vzniklých v různých geografických celcích.

